

СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

Головним пріоритетом розвитку країни є побудова орієнтованого на інтереси людей відкритого для всіх інформаційного суспільства, де кожен може мати вільний доступ до інформації, користуватись нею, зберігати, накопичувати та користуватися нею.

Сьогодні Україна переживає важливий етап – етап формування інформаційного суспільства.

Щодо визначення поняття, то варто зазначити, що у вітчизняній та зарубіжній літературі існує безліч визначень поняття «інформаційні відносини».

Зокрема, Кормич Б. А. трактує інформаційні правовідносини як врегульовані інформаційно-правовою нормою інформаційні відносини, сторони яких виступають в якості носіїв взаємних прав та обов'язків, встановлених та гарантованих інформаційно-правовою нормою [1, 55].

М. В. Фігель характеризує інформаційні правовідносини як урегульовані нормами інформаційного права суспільні відносини, учасники яких виступають носіями юридичних прав і обов'язків, що регулюють приписи щодо створення, розподілу, використання інформації, які містяться в цих нормах. За О. В. Синєким, інформаційні правовідносини – це суспільні відносини, які виникають під час створення, розподілу та використання інформації та врегульовані нормами інформаційного права, учасники якого володіють юридичними правами та обов'язками [2, 22].

Під суб'єктом, у загальному значенні, розуміється носій суб'єктивних прав та обов'язків, а у сфері інформаційних правовідносин до них належать фізичні особи, юридичні особи, об'єднання громадян, суб'єкти владних повноважень.

Перелік суб'єктів інформаційних правовідносин встановлюється законодавцем в Законі України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року. Цим Законом закріплюється перелік загальних суб'єктів інформаційного права. Саме стаття 7 Закону України «Про інформацію» визначає суб'єктами інформаційних відносин наступний ряд :

- 1) громадяни України;
- 2) юридичні особи;
- 3) держава Україна, а також інші держави, їх громадяни та юридичні особи;
- 4) міжнародні організації та осіб без громадянства [3].

Крім загальних суб'єктів інформаційних правовідносин, деякі вчені виділяють також особливих суб'єктів. До особливих суб'єктів інформаційно-правових відносин ми відносимо журналістів, оперативних працівників правоохоронних органів, державних експертів з питань таємниць.

Суб'єкти інформаційних правовідносин наділяються правосуб'єктністю. Правосуб'єктність особливого суб'єкта інформаційно-правових відносин визначається його правоздатністю, дієздатністю й деліктоздатністю, а от правовий статус «звичайних» суб'єктів інформаційних правовідносин містить у собі лише два перші елементи.

Інформаційна правоздатність особливого суб'єкта інформаційно-правових відносин визначається як передбачена нормами права здатність (можливість) суб'єкта мати суб'єктивні юридичні права й виконувати суб'єктивні юридичні обов'язки [4, 91].

Інформаційна правосуб'єктність – це здатність суб'єкта інформаційних правовідносин мати інформаційні права та набувати своїми діями суб'єктивні інформаційні права і обов'язки, які складають зміст інформаційних правовідносин. Зміст інформаційної правосуб'єктності, зрозуміло, для всіх суб'єктів інформаційних відносин не є однаковим. Для кожного суб'єкта інформаційного права є своя певна правосуб'єктність з конкретним змістом.

В свою чергу, інформаційна правосуб'єктність складатиметься з інформаційної правоздатності та інформаційної дієздатності. Виникнення інформаційних прав і обов'язків у особи зумовлено наявністю у неї інформаційної правоздатності, що є невідчужуваною від особи ознакою – юридичною здатністю бути носієм відповідних прав і обов'язків з числа передбачених законом. Особа не може бути ані обмежена, ані позбавлена правоздатності. Лише за умови її дієздатності, особа може самостійно вступати у інформаційні правовідносини.

Інформаційна дієздатність – це визначена інформаційним законодавством юридична можливість суб'єкта інформаційних правовідносин здійснювати свої інформаційні права й обов'язки, реалізуючи яку (можливість) він здатний бути активним учасником інформаційних відносин. Це означає, що суб'єкт інформаційних правовідносин самостійно визначає, які права йому реалізувати та у які конкретні інформаційні правовідносини йому вступати [6, 47].

Щодо визначення прав та обов'язків, якими наділяються суб'єкти, то існує певний комплекс універсальних прав, обов'язків та відповідальності суб'єктів інформаційних відносин, що є загальним для інформаційного права в цілому.

Так, суб'єкти інформаційних відносин мають право виробляти, використовувати, поширювати та зберігати інформацію в будь-якій формі з використанням будь-яких засобів, крім випадків, передбачених законом [1, 59].

Класифікуючи суб'єктів, можемо зазначити, що основним поділом є їх поділ за правовим статусом: фізичні особи: громадяни України, іноземці, особи без громадянства; юридичні особи приватного і публічного права, у тому числі міжнародного; соціальні спільноти: держави, територіальні громади тощо.

Стаття 42 Закону України “Про інформацію” визначає основними учасниками інформаційних відносин авторів, споживачів, поширювачів, зберігачів (охоронців) інформації.

Відповідно до зазначеної норми можна навести класифікацію суб'єктів інформаційних відносин за функціональним критерієм, тобто взяти за основу поділу характер дій з інформацією: автор одержує (створює) інформацію, споживач використовує її, поширювач розповсюджує, а зберігач (охоронець) зберігає та захищає інформацію.

За рівнем визначеності кількості суб'єктів інформаційних правовідносин розрізняємо загальних учасників інформаційних правовідносин (кількість уповноважених або зобов'язаних суб'єктів невизначена); конкретних учасників інформаційних правовідносин (кількість суб'єктів правовідносин точно визначена).

За характером дії зобов'язаного суб'єкта виділяємо активні (зобов'язаний суб'єкт повинен вчинити певні дії); пасивні (зобов'язаний суб'єкт повинен утриматися від певних дій) суб'єкти інформаційних правовідносин.

За предметом правового регулювання (інформаційні та тісно пов'язані з інформаційними відносини) суб'єкти інформаційних правовідносин поділяються на суб'єктів власне інформаційних правовідносин (наприклад, запитувач і власник (розпорядник) інформації) і суб'єктів правовідносин, що тісно пов'язані з інформаційними (наприклад, орган управління державним майном і об'єкт управління) [5, 64].

Отже, на сьогодні в доктрині права існує низка концепцій і думок щодо поняття та видів суб'єктів інформаційних правовідносин. Кожен з авторів звертає увагу на якийсь певний аспект, який складає це поняття.

Варто зазначити, що необхідною ознакою суб'єкта інформаційних відносин є його право-суб'єктність, а саме наявність інформаційної правоздатності та дієздатності.

Сьогодні існує безліч класифікацій суб'єктів інформаційних правовідносин і вони не є вичерпними. Вони поділяються за предметом правового регулювання, за характером дії, за функціональним критерієм тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кормич Б. А. *Інформаційне право: підручник*. – Харків.: БУРУН і К., 2011. – 458 с.
2. Селезньова О. М. Юсип Ж. П. *Поняття «Інформаційних правовідносин»: доктринально-правовий ракурс / Науковий вісник Ужгородського Національного університету. – № 46. – 2017. – С. 21-24.*
3. *Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 №2657-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>*
4. Перов Д. О. *Склад інформаційно-правових відносин / Актуальні проблеми держави і права. – №7. – 2011. – С. 88-95*
5. *Основи інформаційного права України: навч. посіб. / В.Цимбалюк, В.Гавловський, В. Гриценко та ін.; За ред. М.Швеця, Р. Калюжного та П. Мельника. – К.: Знання, 2004. – 248 с.*
6. Марущак А. *Поняття суб'єкта інформаційних правовідносин та їх класифікація / Правова інформатика. – №4. – 2016. – С. 44-48*